



Digitális kompetenciák felmérése

A kötet bevezetőjében olvashatjuk, hogy az információs műveltséget a világ mértékadó nemzetközi szervezetei a 21. század olyan alpműveltségének tartják, amely feltétele az egész életen át tartó tanulás megvalósulásának, és amivel a digitális ökoszisztéma kulcsfontosságú komponensévé vált.

Nem elsősorban elméleti munkáról van azonban szó. A könyv az információs műveltség hazai állapotát vizsgáló empirikus kutatás eredményeit foglalja össze. A kutatás a Pécsi Tudományegyetem által elnyert, TÁMOP-4.2.2.C-11/1/KONV-2012-0005, *Jól-lét az információs társadalomban* elnevezésű című program alprogramjaként valósult meg *A digitális megosztottság komparatív analízise* megnevezéssel.

A felmérés jelentőségét figyelembe véve annak eredményeiből a következőkben többet is bemutatunk.

Nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a vizsgálat során nem a teljes magyar társadalom információs műveltségéről kívántak képet festeni, hanem csak a felsőoktatásban tanulókérről és a diplomásként dolgozókérről.

Ennek megfelelően, teljes egészében egyet kell értenünk a szerzőkkel abban, hogy kívánatos volna, hogy az egész magyar társadalomról készüljenek ilyen tartalmú felmérések és értékelések, hiszen nélkülük továbbra sem fogjuk tudni, hogy ki, mit tesz és mit képes tenni a világhálón egy igen gyakori és egyre meghatározóbb tevékenységi körben.

A szerzők tehát arra is felhívják a figyelmünket, a kötetben ismertetett felmé-



SIPOS Anna Magdolna – VARGA Katalin – EGERVÁRI Dóra

Net! Mindenekfelett? : Kompetenciák a digitális univerzumban / Sipo Anna Magdolna; Varga Katalin, Egervári Dóra. – [Pécs] : PTE FEEK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2015. 267 p.

<http://mek.oszk.hu/14700/14787/14787.pdf>

rés – jöllehet országos méretű volt, és meglehetősen nagyszámú, 2599 résztvevővel zajlott – nem reprezentatív, mivel nem tükrözi a hazai általános demográfiai viszonyokat, főleg abban a tekintetben, hogy a nők sokkal nagyobb arányban képviselték magukat a vizsgálatban, mint a férfiak. A hallgatói réteg, vagyis a jövő potenciális értelmisége és a már dolgozó diplomások tekintetében viszont egyértelműen reprezentatívnek minősül.

A könyv két olyan társadalmi csoport információs műveltségi jellemzőit tárja tehát fel, amelyeket vélhetően az jellemez, hogy a tudás folyamatos bővítésének igénye náluk fokozottan jelentkezik, ezért kényszerűen érezhetnek a magas színvonalú és tudatos információkezelésre. Azt se felejtjük el, hogy a szerzők korábbi, hasonló témájú kutatásai is ezekre a rétegekre irányultak, és ezek tapasztalatait a kérdőív összeállításakor figyelembe is vették.

Ahogy az a felmérések eredményeinek ismertetésekor szokás, a szerzők bemutatják a válaszadók szociológiai háttérét, tehát nemét, lakóhelyét, életkorát és legmagasabb iskolai végzettségét. Egyúttal a tágabb értelemben vett szociológiai háttér felderítése körébe utaltak egy fontos, és – az információs műveltség korszerű kontextusait figyelembe véve – összetett kérdést, amely annak kiderítésére irányult, hogy a válaszadók a felsőoktatásban – előadás vagy szeminárium keretében – fejlesztették-e (fejleszthették-e) információs műveltségüket. Itt problémát okoz, hogy ezt a készségüket már az általános iskolában el kellett volna sajátítaniuk, majd a középfokú oktatásban továbbfejleszteniük. A felsőoktatásnak aztán erre a meglévő tudásbázisra kellene építenie a tudományterületekkel és szakmákkal összefüggő tartalmakkal. Ez utóbbi kapcsán sokan és egyre gyakrabban kétségbe vonják, hogy az információs műveltség független lehet a szakterületektől.¹

A felmérés eredményei azt mutatják, hogy a jelenleg is a felsőoktatásban tanulók alig fele részesült képzése során információs műveltségi képzésben. A szerzők szerint a képzésből kikerülők ennél fogva jelentős hátránnyal indulnak az élet valamennyi területén. Arra is fény derül, hogy a válaszadók a szabadidejüket szívesen töltik el a digitális világban, viszont az olvasás már kevésbé népszerű a körükben.

A kutatás fontos aspektusa volt annak vizsgálata is, hogy az egyén életében milyen helyet foglal el az információszerzés. Ennek kapcsán a szerzők abból a korszerű különbségtételből indultak ki, hogy az információs szükségleteknek két típusa van. Az egyik az úgynevezett köznapi információs szükséglet. A másik a munkához, a tanuláshoz vagy a kutatáshoz, vagyis az egyén tudásának bővítéséhez, valamint különböző kötelezettségei teljesítéséhez szükséges információk csoportját jelenti.

A megváltozott információszerzési szokások méréséhez és elemzéséhez azt is megvizsgálták, hogy az internetes tartalmak eléréséhez szükséges technikai feltételek, a fizikai hozzáférés, a számítógép vagy más eszköz az általunk vizsgált csoportban milyen mértékben áll rendelkezésre. Míndezeken túl kitérnek olyan tényezők vizsgálatára is, mint a gyorsaság, az időráfordítás, az információszerzés költségei, valamint a nyomtatott és az elektronikus formában használt dokumentumok aránya.

Egyértelművé vált, hogy – figyelembe véve a felmérés során megkérdezettek átlagosnál magasabb iskolázottságát és erős motiváltságát – a vizsgált közegben úgy a világhálón elérhető, mint a nyomtatott informá-

ciós források elsősorban a tanulást, a tudás bővítését szolgálják, és csak másodsorban kötődnek egyéb tevékenységekhez.

A kérdésekre adott válaszok többségében egyáltalán nem vagy csak minimális mértékben tapasztalható az iskolázottság, a lakóhely, a nemi hovatartozás és más, a társadalmi státuszt meghatározó eltérések hatása. Ahogyan arra a szerzők is felhívják a figyelmünket, ennek tudható be, hogy a vizsgált csoport összetétele nyilvánvalóan nivellálta az – egyébként ezen a területen és más felmérések szerint is kétségekívül létező – társadalmi különbségeket.

Messzemenően egyet kell értenünk a szerzőkkel abban, hogy a digitális bennszülöttek és a digitális bevándorlók megkülönböztetése egyáltalán nem tűnik indokoltnak, amit vizsgálatuk eredményei is alátámasztanak. Természetesen a vizsgálat tárgya volt a könyvtárhasználat és a források használata is. Az eredmények azt mutatják, hogy a hallgatók hajlandók könyvtárba járni elsősorban tanulási helyszíneként használva azt. Nem kerülne tehát túlzott erőfeszítésbe, hogy kedvet csináljunk nekik ahhoz is, hogy megtanulják, miként kell használni a könyvtári eszközöket, és hogy igénybe vegyék a könyvtárosok tudását, valamint az általuk nyújtott szolgáltatásokat.

A szerzők azt is leszögezik, hogy – mivel az információk értékeléséhez és szelektálásához szükséges feladatok elvégzéséhez szükséges kompetenciák igen sokrétűek – az információs műveltség fejlesztése során elsajátított ismeretek alapján senki sem válik professzionális információkeresővé, viszont kialakítható az a rutin, amely képessé teszi a felhasználókat, hogy a megbízható információkat elkülönítsék azoktól, amelyeknél kötelező az információk ellenőrzése.

A kutatás eredményei közé tartozik, hogy az e-bookok használatának népszerűsége mérsékelten mutatkozik, viszont – pusztán erre a tényre alapozva – a szerzők nem szeretnék bizonytalan jóslásokba bocsátkozni a nyomtatott és e-könyvek jövőbeli viszonyával kapcsolatban.

Az is kiderült a felmérésből, hogy az információk megszerzésének és kezelésének módszerei lényegesen megváltoztak, így a hagyományos információforrások használata visszaszorult. Ugyanakkor az is jól érzékelhető, hogy a felhasználók – ha nem is a szükséges mértékben, ráadásul autodidakta módon – igyekeznek elsajátítani az új információkezelési módszereket. Közben kimondhatjuk, hogy ennek a problémahalmaznak a kezelésére nem, illetve nem kellő mértékben készítik fel őket. Bízható viszont, hogy a hitelesség megítélésében a könyvtári erede-

tű források presztízse megmaradt. A kérdéskör egy másik metszete közel sem mutat ilyen pozitív képet, hiszen a Google közvetítésével elérhető forrásokat használják a leggyakrabban.

A mások által létrehozott tartalmak megítélése mellett vizsgálták, hogy a válaszadók, milyen mértékben vesznek részt az internetes tartalmaknak a web 2.0-es alkalmazásokkal történő gyarapításában. Azt találták, hogy ezek nem túl népszerűek körükben. Még a legaktívabban alkalmazott kommentelés esetében is így volt ez. Természetesen – ahogy azt a szerzők többször is leírják – vizsgálatuk nem reprezentatív, ezért adataik és a tapasztalt arányok sem korlátlanul általánosíthatók. Ugyanakkor úgy gondolják, hogy a felmérésben résztvevő célközönség sajátos összetétele folytán még így is az országos átlag feletti aktivitást tapasztalhattak.

A felmérésben az egyetemi hallgatók megkülönböztetett figyelmet kaptak. A kifejezetten nekik szánt kérdésekre adott válaszok azt mutatják, hogy ők mint a felsőoktatásban résztvevő digitális bennszülöttek a tanulmányaik során előszeretettel használják a különféle típusú és formátumú információkat, amelyeket úgy papíron, mint valamelyik számítógépes eszközön olvasnak, de a vizsgákra való felkészülés során a kötelező olvasmányoknak (tankönyvek) és segédleteknek (ppt) szentelik a legnagyobb figyelmet, és csak ritkán használnak egyéb szakkönyveket, internetes anyagokat vagy folyóiratcikkeket.

A felmérés utolsó blokkjában a szerzők arra keresték a választ, hogy a megkérdezett hallgatók és dolgozók mennyire vannak tisztában az információs világot körülvevő új fogalmakkal, ismerik-e a plágium, információs műveltség és digitális írástudás fogalmát, és mit értenek ezek alatt. Bár a válaszadók komolyan vették a kérdéseket, és az erre a kérdéscsoportra jellemző, a szokásosnál munkaigényesebb szöveges válaszokat is sokan megadták, érezhetően nem tulajdonítanak nagy jelentőséget ennek a témának vélhetően azért, mert nem érzik át az információ értékét, a válogatás és az értékelés szerepét.

A kötet végére került az „Ajánlások, indikátorok, standardok – Nemzetközi példák alapján” elnevezésű fejezet. Talán furcsának tűnhet, hogy ez így van, de – figyelembe véve a felmérés adatainak imponáló mennyiségét és azok értelmezésének fontosságát –, az elméleti rész jó helyen van a kötet végén. Nem mintha nem lenne fontos az elmélet. (E sorok írója az információs műveltséggel kapcsolatos „érintettsége” folytán sem írhatna le ilyet.) Mégis, érthető, hogy az elmélet kifejtése ezúttal kisebb súlyt kapott.

Egy korábbi fejezet részösszesítésében olvashatunk egy, nagyon is megfontolandó megállapítást arról, hogy az információszerzés módjában nem beszélhetünk tudatos forráshasználatról, mivel nagyfokú ösztönösség, és autodidakta megközelítések érvényesülnek, tehát az információs műveltség kialakítását és fejlesztését ezekkel az alapismeretekkel, az ide vonatkozó rutinok kialakításával kellene kezdeni. A kötetben többször is előforduló autodidakta tudásgyarapítás ugyanis korunk jellemzője, amelynek viszont nemcsak pozitív oldalai vannak. Az információval szembeni, igénytelennek nevezhető viselkedés mintáit nem fogjuk tudni „korbáccsal kiverni” az emberekből. A jól átgondolt elméletre és az empirikus vizsgálatokra támaszkodó gyakorlat viszont hozzásegíthet egy olyan környezet kialakításához, ahol nemcsak az információ mennyisége lesz nagy, hanem a jó minőségéhez is közelebb kerülünk.

Valószínűsíthető, hogy a szerzők nem tévednek, amikor feltételezik, hogy a könyv – és benne az információs műveltség hazai állapotát rögzítő adatok és a belőlük levont következtetések – publikálása további kutatásokat is indukál majd.

Összegzésül tehát mondjuk el, hogy ennek a 250 oldalas könyvnek a recenziója nem véletlenül sikeredett viszonylag hosszúra. Ezt diktálta ugyanis az ismertetett mű témája, terjedelme és – mindenekelőtt – aktualitása, továbbá az a tény, hogy az első olyan felmérés eredményeit közli, amely idehaza, ilyen részletességgel vizsgálta a „dolgozó állását” az információs műveltség területén. Hihetetlenül sokrétű és alapos, a népszerű előítéletekkel is leszámolni kívánó munkát vehet kézbe az Olvasó, ha elszánja rá magát, hogy elolvassa. Sokféle formában letölthető, de tartalma folytán szellemi erőfeszítésre készítet és erőfeszítést igényel. Még búvárkodhattunk volna benne, de ismertetésnek ennyi talán elég.

Koltay Tibor

Jegyzetek

- 1 Lloyd, A.: Information literacy: Different contexts, different concepts, different truths? = Journal of Librarianship and Information Science, 37. vol. 2005. 2. no. 82–88. p.



HAJNAL WARD Judit
Nytított könyvtár / Hajnal Ward Judit. – Budapest : Kalligram, 2015. – 297 p.
ISBN 978-615-5454-95-0

Ketten ugyanarról

A szerző, *Hajnal Ward Judit* nevét bizonyára sokkal többen ismerik, mint őt magát. Ha ez így van, akkor az egyáltalán nem meglepő, hiszen az Amerikai Egyesült Államokban él. Alapképzettségét Magyarországon szerezte meg, míg informatikus könyvtáros Amerikában lett. Ma a New Jersey állambeli Rutgers Egyetem Alkohol tudományi Könyvtárának vezetője, valamint az egyetem Kommunikáció- és Információ tudományi Karának oktatója. Nemcsak magyar identitását és nyelvét tartotta meg, hanem munkásságának jelentős része az itthoni könyvtári szakirodalom része.

A *Nytított könyvtár* című kötet a hazai szakfolyóiratokban 2007 és 2014 között megjelent írásait gyűjti össze öt tematikus fejezetbe rendezve. Vannak benne a könyvtárról „általában” szóló írások. Ezekből megismerhetjük például az Amerikai Magyar Alapítvány Könyvtárát, amely a legjelentősebb amerikai magyar gyűjtemény. Megtudhatjuk azt is, hogy miként öregbítették jó hírünket az 1956-ban emigrált magyar kutatók.